

De ontdekking van de opgave

Herontwikkeling in de praktijk

Discovering the assignment

Redevelopment in practice

Auteur / **Author**

Job Roos

Redactie / **Editor**

Kenniscentrum ©MIT, Faculteit Bouwkunde, TU Delft

Research Centre ©MIT, Faculty of Architecture, TU Delft

Alf Berendse

Eindredactie / **Chief editor**

Marjan Vrolijk

Met medewerking van / **With the assistance of**

Monique Frösch

Mérit Heinen

Suzy Leemans

Fotografie / **Photography**

Marc Faasse

Grafische vormgeving / **Graphic design**

Monique Frösch

Mérit Heinen

Basisconcept / **Basic concept**: CO3, Woltera Niemeijer

© 2007 Job Roos (www.braaksma-roos.nl),

©MIT (www.rmit.nl)

ISBN 978-90-6562-158-0

NUR 955

Published by VSSD

Leeghwaterstraat 42

2628 CA Delft, The Netherlands

tel +31 15 278 2124

telefax +31 15 278 7585

e-mail: hlf@vssd.nl

internet: www.vssd.nl/hlf

URL about this book: <http://www.vssd.nl/hlf/f034.htm>

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

For inquiries regarding photographs in this publication please contact the publisher.

De bouwmeester	05	The Building Master
Voorwoord: Paul Meurs	07	Prologue: Paul Meurs
DEEL A: OVERWEGINGEN	11	PART A: CONSIDERATIONS
Ontwerpen met geschiedenis	11	Designing with history
De Spiraal, een denkmodel	33	The Spiral, a model of thought
DEEL B: PRAKTIJK	43	PART B: PRACTICE
Herontwikkeling in de praktijk	43	Redevelopment in practice
Agnietenkapel	49	Agnieten Chapel
Hageveld	75	Hageveld
Oud Eik & Duinen	99	Oud Eik & Duinen
Energiehuis	125	Energiehuis
Shell	147	Shell
DEEL C: STAKEHOLDERS	173	PART C: STAKEHOLDERS
AANBEVELINGEN	187	RECOMMENDATIONS
Literatuurlijst	194	Literature
Afbeeldingen	195	Images
Dankwoord	197	Acknowledgements
Index	198	Index

De bouwmeester

Soms begeleidt hij het verval maar op gelukkige dagen, zoals deze, vernieuwt hij het verleden, is hij bouwmeester van de tijd.

Hij meet op wat is en af wat blijft en draait bedachtzaam tras in zijn koffie en suiker in specie rond. Half de raderen in zijn klok lopen contrecoeur, de veer weerspringt van spanning.

Vangt de geschiedenis gisteren aan, een oorlog geleden, moet dit gebouw vergaan voor zij begint te tellen? Hoe het is vergroeid en nu uit haar voegen barst - zo weerloos, het zal van waarde zijn.

Beheerst zwaait hij de sloopkogel, vooreerst raakt hij zijn klok: de architect neemt alle tijd, de architect jaagt geen gebouwen op.

The Building Master

Sometimes he accompanies decline, but on happy days, such as these, he renews the past, he is rebuilding time.

He measures all that is and what will stay, and thoughtfully circles round. Trass in his coffee, sugar in mortar. In his clock the cogwheels run halfheartedly, its spring recoils with tension.

Does history begin yesterday, a war ago, should this building decay, before it starts to count? How crooked it has grown, and now bursts it seams - so defenceless, it must be valuable.

Poised he swings the wrecking ball, at first he strikes his clock: the architect provides the times, he lets all buildings walk.

Shell Hoofdkantoor, kloostergang in het binnenhof
Shell Headquarters, ambulatory in the courtyard

Voorwoord

Voor interventies in historische gebouwen bestaat geen kant-en-klaar recept. Respect voor het bestaande is natuurlijk belangrijk, zeker wanneer het om monumenten of complexen met cultuurhistorische betekenis gaat. Dat heeft vrij algemeen toepasbare spelregels opgeleverd. Een oude, immer actuele slogan is bijvoorbeeld: *behouden gaat voor vernieuwen*. Verder mag van ontwerpers worden verwacht dat zij hun ingrepen omkeerbaar maken ('reversibiliteit'), met onderzoek onderbouwen (bouwhistorie, cultuurhistorie) en goed documenteren. Herontwikkeling behelst echter veel meer dan conserveren alleen. Er moet rekening worden gehouden met brandweer en Arbo, met gebruikers, parkeerplaatsen, noodzakelijke uitbreidingen, de omgeving, het geld, technische mogelijkheden en beperkingen, en tal van andere randvoorwaarden en ambities. Interventies in een historische context kunnen zich niet onttrekken aan het actuele leven, met haar hedendaagse logica, waardering en functionaliteit. Daarom verschillen ze in essentie niet van andere architectonische ontwerppogingen, ondanks alle benodigde specialistische kennis en technieken. Herontwikkeling is een creatief proces, onderhevig aan modes, ontwikkelingen, innovaties en kritiek.

Bij restauratie en herontwikkeling komen opvattingen over architectuur en geschiedenis samen. Monumenten en historische gebouwen zijn uniek en hebben specifieke cultuurhistorische waarden: essenties die zijn verbonden met het ontwerp, de context, de geschiedenis of de historische ontwikkeling. Bij interventies spelen derhalve steeds andere overwegingen over hetgeen

Foreword

There is no ready-made recipe for interventions in historic buildings. Respect for the existing is important, certainly when historic buildings or complexes of cultural historic significance are involved. This has resulted in some very generally applicable rules for procedure. An old, but still topical slogan is: *conservation takes precedence over renewal*. Furthermore, it may be expected that designers will make their interventions reversible, and support them by research (building history and cultural history) and good documentation. Redevelopment encompasses much more than conservation alone. Attention must be paid to fire prevention, labour laws, users, car parks, necessary extensions, the environment, finance, technical possibilities and restrictions and numerous other boundary conditions and ambitions. Interventions in an historic context cannot withdraw from their real life, with its contemporary logic, values and functionality. Nevertheless they do not differ in essence from other architectonic design assignments, despite all the specialist knowledge and techniques they require. Redeveloping is a creative process that is subject to fashions, developments, innovation and criticism.

In restoration and redevelopment ideas about architecture and history come together. Monuments and historic buildings are unique and have specific cultural historic values: essences that are linked with the subject, the context, and the history of the historical development. Accordingly in interventions other considerations always play a part in what gives a building

een gebouw of plek zijn kwaliteit geeft. Daarnaast vraagt ook elke bouwopgave om specifieke oplossingen. Zo hebben de cultuurhistorische betekenis en het eigentijdse nut elkaar in een houdgreep. De wens tot behoud van bestaande kwaliteiten trekt een wissel op de bruikbaarheid en andersom heeft het gebruik invloed op het bestaande en kan het betekenis toevoegen. Een geslaagde interventie geeft een oud gebouw of ensemble een nieuwe impuls, zonder de ziel te raken of de sfeer te verzieken. Het is de kunst om gebouwen te laten veranderen, terwijl zij toch zichzelf blijven. Het ontwerpproces dat hier vorm en richting aan geeft, kent vele actoren en overwegingen. Ontwerpkwaliteit ontstaat uit de wisselwerking en versmelting van alle vaak tegengestelde randvoorwaarden, kansen en beperkingen. Hoe moeten ontwerpers worden voorbereid op de praktijk van de herontwikkeling? Ze kunnen worden volgestopt met feitenkennis en praktische oplossingen, maar het komt uiteindelijk aan op het kweken van gevoel voor de fysieke, sociale en culturele context. Zonder die context is het lastig om ontwerpvaardigheid te krijgen. In dat licht bezien is het initiatief van Job Roos om de ontwerpproces van een reeks interventies te onderzoeken en te beschrijven relevant. In de rol van docent en onderzoeker heeft Job Roos zijn eigen werk als architect op de snijtafel gelegd. Zo kan van binnenuit een beeld worden gegeven van het ontwerpproces en de beslissende stappen voor het succes. Maar ook kan waarom bepaalde ambities zijn mislukt aan het licht komen. In dit onderzoek verandert het architectenbureau in een laboratorium, waarin een ontwerphouding in verschillende praktijksituaties bestudeerd en getoetst kan worden. Door de onbe-

or site its quality. Moreover every building assignment requires specific solutions. Thus cultural historic significance and contemporary usefulness have a hold on each other. The desire to conserve existing qualities makes demands, while the use influences the existing and can add significance to it. A successful intervention gives an old building or ensemble a new impulse, without touching its soul or spoiling its ambience. The trick is to let buildings change, while they still remain themselves. The design process that gives form and direction to this has many actors and considerations. Design quality originates from the interaction and blending of all the often contrary boundary conditions, chances and limitations. How should designers be prepared for the practice of redevelopment? They can be stuffed with facts and practical solutions, but what is needed is a feeling for the physical, social and cultural context. Without this context it is difficult to acquire designing skill. In the light of this, the initiative of Job Roos to investigate and describe the design process of a series of interventions is relevant. In the role of teacher and researcher, Job Roos has placed his own work on the operating table. In this way an inside view can be given of the design process and of the decisive steps that lead to success. But also why certain ambitions have failed can be brought to light. In this investigation the architects practice is transformed into a laboratory in which the attitude towards designing can be studied and assessed in various practical situations. This unbiased and open analysis, has led to the creation of a book about the architecture of redevelopment that is intended to be instructive rather than exemplary. The thread running through the

vangen en open analyse, ontstaat een boek over de architectuur van de herontwikkeling dat niet voorbeeldig wil zijn, maar instructief. Een rode draad door de projecten en analyses is het plezier in het ontwerpen, de bewondering voor bouwkunst uit het verleden en de onverschrokken houding om dat al dan niet beschermde erfgoed voor de toekomst dienstbaar te houden. Wanneer dit engagement aan studenten bouwkunde kan worden overgedragen, is de missie van dit onderzoek geslaagd.

projects and analyses is the pleasure in designing, the admiration of the architecture of the past and the intrepid stance taken to ensure that this heritage will continue to be of service in the future, whether it is legally protected or not. When this commitment can be passed on to students of architecture, this research will have succeeded in its mission.

